

Latvieraren bizi borroka

Hamarkada askotan SESBeko parte izan ondoren, Letoniak 1991n aldarrikatu zuen independentzia. Populazioaren erdia dira letoniarrek eta gainerakoak SESB ohiko jatorrikoak. Horrek hizkuntza arazoa biziki biztu du azken urte hauetan. Artikulu honetan, Jose Luis Alvarez Enparantza «Txillardegik», bertako egoera soziolinguistikoa eta legeriaren inguruko zenbait puntuz bere ikuspuntua eskaintzen digu.

EKAINAREN hasierako, 6-7, lehenengo orrialdean zekarren «Le Monde» egunkariak Latvia-ko hauteskundeen berria. 50 urtez sobietar diktadura jasan ondoren, latviarrek (letoniarrek, nahiago baduzue; baina berek *Latvia* diote) Riga-ko *Saeima* hautatzeko aukera zeukaten. Ehun deputatuak osatzen dute Rigako parlamentua.

Lehenengo puntu azpimarragarria: Latviar nazionalizazioa lortu ez duten etorkinek (600.000 *russophones*, Pariseko egunkariak zerabilen hitza erabiltzekotan) ez dute parte hartu bozketa horretan. Boto-eskubidea izateko, latviar naziotasuna lortu behar da; eta hori lortzeko latvierazko azterketan pasa behar da. Latviar agintarien azalpena garbia da: «*C'est déjà bien que cinquante cent russophones environ puissent déjà voter*». Euskaratu beharrik ez dagoela uste dut: «*Ongi da, izan, jadanik 500.000 errusieradunek bozkatu abal izatea*».

Ez dakit irakurlea honen garrantziaz jabetzen ote den. Eta Latviari buruzko *rappel* labur bat egingo dut.

Latviako azkeneko errol-daren arabera (1989koa), hauxe zen egoera demografikoa orain dela lau urte: jendaketa osoa 2.736.784 bizilagun; latviarrak 1.416.704 (% 51,77); errusiarrak 935.150 (% 34,17); bieloerrusiarrak 122.050 (% 4,46); ukrainiarrak 94.085 (% 3,44).

Errusiar, bieloerrusiar eta ukrainiarren mintzabidea errusiera izanik, batera agertzen dira normalean «*russophne*» delakoak (sobietar jatorriko eslabiarrak oro). Beraz, hitz batez, latviarrak, bertakoak, % 51,77 (1.416.704) dira eta etorkin sobietar ohiak % 42,07 (1.151.285).

Latviarrak, behinola Eustakiok esan zuen bezala, «*beren herrian arrotz*». Eta latviarrak bidez mintza ditezke komunismoaren izenean gertatutako inbasio des-herritzaileaz.

Egin dezagun Latviako

hirien zerrenda osoa: Riga (hiriburua): 875.200 biztanle (% 35,6); Jelgava: 70.000 (% 46,9); Jurmala: 63.000 (% 42,5); Ventspils 51.000 (% 40,9); Liepaja: 111.000 (% 35,6); Rezekne 35.700 (% 30,8) eta Daugavpils: 123.000 (% 5,3).

Berariaz eman dut horretara zerrenda hori. Rigan bertan heren bat besterik ez dira gaur latviarrak; baina gainerako hiri guztietan ere, etorkinak dira nagusi. Mugaren ondoko Davpils da harrigarriena: etorkinak % 94,7 baitira.

1940 baino lehenago egoera ez zen batere horrelakoa: Latvia latviarra zen; eta bizi-mailaz Suedia eta Danimarkaren parekoa (Jurmala hondartzan ongi ulertzen denez).

Hizkuntza legea

Baia latviarrak ez dira batere kikildu.

Eta nik borroka sozio-linguistikoz hango datuen bi-

dez dakidana kontatuko dizuet.

Alde batetik Hizkuntza-Lege berria laburbilduko dizuet (1992ko martxoaren 31koa):

Lehenengo puntua: «Latviako hizkuntza ofiziala Latviara da». Kitto. Ez elebitasunik, ez ezer. Quebec-en bezalaxe.

— 4. artikulua: «Errepublikako instituzio eta erakunde guztietako funtzionarioek latviara ezagutu eta erabiliko dute beren beharren arabera. Jakintza-maila hori Gobernuak finkatuko du».

— 6. artikulua: «Latvia-Errepublikako instituzio eta erakundeek oro latviara erabiliko dute, bai beren gorabeherak aurrera ateratzeko, bai lan-bileretan ere. Bilera horietan pertsonaren batek, latvieraz ez dakielako, batzarkideen akordioa lortuz gero, eskubidea izan dezake beste hizkuntza batez hitz egiteko. Baina horretara bada, bileraren arduradunak bere gain hartuko du aldibereko latvierazko itzulpena segurtatzea».

— 7. artikulua: «Administrazioari bidaliko zaizkion dokumentuak, latvieraz idatziko dira».

— 8. artikulua: «Administrazioak hiritarrei heleraziko dizkien dokumentuak, latvieraz idatziko dira».

Latviarrak populazioaren % 51 dira eta gainerakoak errusiarrak, ukrainiarrak eta bielorrusiarrak.

— 11. artikulua: (Orain hain zuzen, epea amaitzean, indarretan jarriko dena: uztailaren 1ean prezeski). Irakur dezagun (eta Buesa eta Ardanzaren salaketaz kopiatuko dugu hitzez hitz): «In the State-financed institutions of higher education, the basic language of instructions is Latvian, beginning with the second year of studies». Lehenengo urtean, hitz batez, ikasleek oro menderatu behar dute latviera; unibertsitate osoa, ikastaro honetantxe, latvieraz izango baita. (Aurrerago aipatuko ditugu lege hau beteko ez dutenen kontrako multa-saila).

— 13. artikulua: «Latviako irrati-telebista latvieraz izango da (beste nazionalitateetako emisio bereziak salbu); eta, nolana ere, beste hizkuntzetan denean latviera bizkoiztua izango da eta latvierazko azpi-letreroz hornitua».

— 16. artikulua: «Errepubli-

kako leku izenak oro latvieraz izango dira».

Ondorengo artikuluek, entrepresen izendapenak, Administrazioaren zigiluak, eta Latvian ekoiztutako produktuen azalpenak latvieraz izan behar dutela zehazten dute. Eta abar.

Harrigarriena, halere, joan den uztailaren 1ean argitaratutako multa-saila da (1992-VII-1; 201. legea). Hauta ditzagun pasarte batzu:

— 26. «Estatuko funtzionari batek latviera beharrezko

«Latviako hizkuntza ofiziala Latviera da»; kitto! ●

mailan erabiltzen ez badu... multa: 3.000 rubloraino».

— 27. «Batzarre edo gertakari publikoetan, aldibereko latvierazko itzulpena ez

bermatzeagatik, 5.000 rubloraino».

— 30. «Administrazioar i dokumentuak latvieraz ez bidaltzeagatik, 5.000 rubloraino txosten horien arduradunei».

— 33. «Hiritarrek bidalitako txostenei latvieraz ez erantzuteagatik, 1000/3.000 rubloraino».

— 37. «Hizkuntza ofizialaren ezaguera-mailaz gezurra esateagatik, 3.000/6.000 6.000 rubloraino».

Zer egingo lukete Latvian latvieraz ez dakien Hezkuntza Sail-buru batez? Hori ere «*via baltica*» da. Baina hau ez digute kondatzen.

Eta nola jokutzen dute latviarrak 'hiritartasunaren' aldetik? Zer egin behar dute etorkinek Latvian eskubide politikoak lortzeko?

Neure begien aurrean dauzkat duela bi urte eta iazko zirriborroa. Biotan gauza bertsuak irakurtzen dira:

— «Latvieraz mintzatzeko

moduko maila lortzea; mintzatzeko maila legedi bereziaz arautua (...)

— «Gutxienez 16 urtez, eta etendurarik gabe, Latvian etxe-bizitza izandakoa izatea (...)

(1991-X-15).
Zirriborro berriko 18. artikuluan hau irakur daiteke: — Latviera mintzatzeko mailan menderatzea (...)

— Naturalizazio-eskabidea aurkezterakoan, gutxienez 16 urteko epea frogatzea, etendurarik gabe Latvian bizi izandakoa erakustea (...)

Gure hizkuntzaz «egun on» ere esaten ez dakiten harroputz batzu ikustean, bart arratsean Vagacepedilla de Cornejatik Errigoitira iritsi, eta gure agintari harroputz, topatzea... zinez, Latvian ez lukete onartuko.

Guk, berriz, hori eta gehiago jasaten dugu isilik. Eta 'diskriminatzaile' zantarrak garelako sinetsita.

Txillardeg